

MÉS QUE PARAULES

Joan-Carles Mèlich: «No volem que ens diguin t'estimo, volem que ens estimin»

- ▶ El filòsof diu que «la vida humana s'ha d'escriure en to menor»

Gemma Ventura Farré

Porta un barret negre, escriu amb ploma (de tinta violeta) i rere les ulleres hi ha una mirada atenta al matís, al dubte, al canvi. Joan-Carles Mèlich (Barcelona, 1961) és autor de llibres com *La prosa de la vida* (Fragmenta), i professor de filosofia a la UAB. Quedem i compartim sobre la taula el que més ens cal per poder aprofundir: el temps.

Aquesta conversa està patrocinada pel celler **Més Que Paraules**.

Foto: Gemma Ventura

El que es fa amb rapidesa no t'interessa.

Crec que les coses més importants a la vida humana necessiten el seu temps. Ara es parla molt de la importància de la lentitud, però m'agrada parlar més del temps adequat. Això vol dir que a vegades hi ha coses s'han d'accelerar, però a vegades n'hi ha que s'han de fer lentament.

Però hi ha més tendència a córrer que a fer les coses a poc a poc.

La gent no pot llegir una gran novel·la, o no pot veure un museu a corre-cuita. L'art necessita un temps pausat.

Si no, no ho paeixes.

I especialment les grans obres. M'interessa molt el clàssic, que no vol dir l'antic sinó el que perdura. L'art necessita el seu temps, però també el necessiten les relacions humanes. N'hi ha tres: les relacions d'amistat, les relacions d'amor i les de pater-maternitat. I les tres dimensions necessiten temps. No hi ha amistat ràpida.

Això implica aprofundir.

Molts dels fracassos educatius de pares i mares es produeixen perquè no tenen el temps que han de tenir. Perquè el que és més important a l'educació és donar temps. Després pots donar una herència, un pis, però el més important és el temps.

El dia de Reis regalem moltes joguines però no donem el temps per gaudir-les plegats.

Exacte, és aquí on vull anar. Em trobo moltes vegades estudiants de primer curs, que encara tenen 17 anys, que em diuen: "A casa meva mai han tingut temps per a mi. Això sí, m'han comprat un cotxe, una moto, he estudiat on he volgut. Però mai s'han parat i m'han escoltat". Escoltar vol dir que el pare i la mare no diuen res, el que fan és interessar-se pel fill. Educar és donar, no intercanviar. Donar gratuïtament. I què és el més important que pots donar en l'educació, l'amistat, en l'amor, en la paternitat? El teu temps. I per què la gent no pensa?

Perquè no té temps.

Fixa't que la gent et diu: no llegeixo perquè no tinc temps. La gent no té temps per a allò que necessita temps. En canvi per mirar un partit de futbol, sí que en té.

També és una qüestió de prioritats.

Sí, de prioritats i que hi ha coses que necessiten una certa lentitud.

Un partit dura una hora i mitja i ja s'ha acabat.

I en canvi el llibre pot durar tota la vida. Reivindico molt la lectura continuada. Els llibres de capçalera, els de la tauleta de nit. Per rellegir-los.

I per reinterpretar-los?

Exacte, perquè el llibre el llegeixes en funció del teu moment vital.

Com una cançó.

Igual. Hi ha cançons, llibres, quadres, que en un moment determinat de la vida no et diuen res, però en un altre, com que el moment vital ha canviat, el sentit de l'obra també canvia completament.

Com ho fas per cuidar el teu temps?

Bona pregunta. Per exemple, m'he proposat, en la mesura del possible, quedar-me totes les tardes a casa i no fer massa "vida social". Un també ha de saber dir que no i prioritzar. Els matins aprofito per fer les classes i per escriure. Si puc, dino aviat, a quarts de dues si pot ser, i després descanso, i dormo una estona. A vegades escolto música. A quarts de quatre, em poso

a llegir sense presses. Perquè avui en dia molta gent no llegeix, el que fa és buscar informació. De les grans obres que m'interessen intento tenir-ne el text original. Per exemple, el meu domini de l'anglès em permet entendre un article filosòfic, però no *Les ones* de Virginia Woolf. Llavors, què faig? Tinc el text original i en determinats moments penso: això com sona en anglès? Com ho deia la Virginia Woolf? Com que no tinc pressa, m'aturo. Tinc al costat el text original. El miro i el penso. Sempre llegeixo amb un llapis, amb què subratllo el llibre, i amb una ploma amb què escric en un quadern. I determinats fragments me'ls apunto. I a vegades no els comento, només els escric amb tinta violeta. D'aquí han nascut els llibrets de fragments filosòfics *La lectura com a pregària* i *La prosa de la vida*.

Normalment hi ha pressa per comentar-ho tot.

És com quan surts de veure una pel·lícula: "Ei, anem a prendre alguna cosa i la comentem". En soc incapaç. Deixa'm-hi pensar.

Hem de tornar a aprendre a mirar i a escoltar?

Sí, perquè de seguida es demana "opinar sobre". Vas a veure una pel·lícula, una exposició, un concert. Un moment, deixa'm pair-ho! No puc opinar de seguida.

I tampoc pots opinar de tot.

Tampoc. Vivim en un món d'opinadors, només cal posar la ràdio cada matí. En qualsevol programa surten els opinadors que opinen tant de les eleccions franceses com de la pel·lícula de no sé què.

Potser el més perillós és creure't que tens la raó.

Sí. Admiro molt la gent que diu: "Mira, d'això no en sé".

Cal humilitat?

Totalment. Crec que el gran mestre és una persona humil, que no sap. I els pares i els amics han de ser humils.

Dius que els grans mestres són els que esperes que no els imitis.

Fixa't que es parla molt de l'exemplaritat. Diem: "Els mestres han de donar exemple, els pares han de donar exemple". La noció d'exemple s'ha sacralitzat en educació i, en general, socialment: "Els polítics han de donar exemple". Compte amb l'exemple. Si donar-lo vol dir que intentis que la teva vida estigui d'acord amb el que defenses, en principi podríem estar-hi d'acord. Però diria que no és això...

L'exemple és massa rígid?

Normalment la persona que dona exemple posa el seu jo com a model, i diu implícitament o explícitament a l'altre: imita'm.

Quan potser hauria de ser "qüestiona'm"?

Un bon mestre no pot dir: "Imita'm". Fa uns quants anys, el director del meu departament de la universitat va demanar que cada professor posés una frase a l'entrada dels despatxos que tenim a la facultat de l'Autònoma. Vaig posar-ne una que diu Nietzsche a *Així parlà Zaratustra*: "Es recompensa malament un mestre si es continua sent el seu deixeble". És a dir, el bon mestre és aquell que vol que el seu deixeble posi la seva paraula en qüestió. Un bon mestre no és aquell que vol que els seus alumnes pensin com ell, sinó el que vol que els seus alumnes pensin. I pensar és pensar des de, d'acord, contra. Per què si no, no hi ha educació, hi ha adoctrinament.

És una qüestió de distància?

Jo no m'he de posar a dalt, en tot cas m'hi ha de posar l'alumne. Ara, per exemple, un altre text que estic treballant és *Cartes a un poeta jove* de Rilke. Al final de la introducció, el jove poeta, que és el receptor de les cartes, diu: "Quan els grans parlen, els petits hem de callar". Però qui és gran de debò mai et diu que és gran, ets tu que l'hi reconeixes. Aquesta és la diferència entre poder i autoritat. El gran és algú a qui l'hi reconeixes: jo sé que ets gran, per això t'escolto. Però també ho pot ser algú que no tingui gens de poder. Ho pot ser fins i tot un nen que en un moment donat et qüestiona. Els autèntics mestres no són els que tenen poder, són els que tenen autoritat. Aquells a qui els deixebles els reconeixen el valor de la seva paraula.

Dius que "aquell que no està disposat a aprendre no té dret a ensenyar."

Aquell que no està disposat a escoltar no té dret a parlar. A reclamar el diàleg. Perquè dialogar és sobretot saber escoltar. Dialogar vol dir acceptar que l'altre pot tenir la raó. Si no estàs disposat a considerar la paraula de l'altre, aleshores per què reclames el diàleg?

En el fons hi ha una qüestió d'ego? Hi ha qui creu que el que diu és més important que el que diguis tu.

Sí, és qui no està disposat a aprendre res perquè ja sap que ho sap tot. A les universitats encara tenim les tarimes. No faig les classes a dalt de la tarima, em poso a baix. Només hi pujo quan he d'escriure alguna cosa a la pissarra. La distribució de l'espai en l'educació és molt important. Mai situo els estudiants davant meu, sinó en cercle. Em bellugo entre ells i ells es veuen. L'autoritat no te la dones tu ni te la dona la institució, te la donaran els estudiants.

Te l'has de guanyar.

I sobretot te la guanyes allà on no tens poder. Per exemple, els dic: "En aquesta aula tinc poder perquè me'l dona el rector o el ministre d'educació. I si et dic que marxis de classe, hauràs de marxar. Després podràs no estar-hi d'acord. Ara bé, l'autoritat me la donareu vosaltres, sobretot quan estigui fora de la classe, de l'espai del poder".

I serà quan aprenguin més.

Exacte. Des de fa tres anys els demano com a treball de curs que m'escriguin un diari filosòfic. Un quadern en què descriguin el que pensen a partir del que fem a classe o de pel·lícules que hagin vist, o de notícies. I moltes vegades, parlen d'aspectes de la seva vida privada. Una de les coses que em diuen és: "Els meus pares no m'han escoltat mai. Ho fan veure, però sobretot em diuen: tu has de fer això".

No els deixen ser.

No.

Al final es tracta de poder ser?

De poder crear la teva vida. Has de construir la teva vida com si fos una obra d'art. Tu has de ser l'artista de la teva vida.

La vida es pot fer i desfer?

A vegades estàs obligat a desfer-la, perquè els altres et posen en crisi. Has de construir la teva vida, però és fràgil. No és una construcció acabada, sinó que és com *Les ones* de Virginia Woolf. M'agrada molt aquesta novel·la perquè parla de la identitat, que és com les ones del mar. La identitat és mòbil, està canviant constantment. L'edifici de la teva vida no té uns fonaments sòlids, estables, amb uns principis. L'individu que té uns principis immutables és un fanàtic. És molt perillós. Joestic a favor de les identitats múltiples, canviant. Moltes vegades et trobes amb gent, situacions, esdeveniments que et trenquen la identitat.

Això implica estar en conflicte amb tu mateix.

Exacte.

I això a vegades molesta.

La humanitat dels humans no passa tant per la coherència –i no vull dir que s'hagi de ser incoherent–, passa justament per un qüestionar la coherència, per un dubte, per una inquietud, per una mala consciència. Soc un filòsof de la mala consciència.

El que s'escolta més és allò de: "Tinc la consciència tranquil·la".

Aquesta és la frase típica: "Jo tinc la consciència tranquil·la. He fet el que havia de fer". Els que treballaven als camps de concentració tenien la consciència tranquil·la, estaven educats per tenir bona consciència. He complert amb la meva obligació: la llei em diu això i jo ho compleixo. I ara ho veiem constantment: vivim en un món on tothom té la consciència tranquil·la.

Seria: "Tens un problema, t'ajudo, però potser t'hauria pogut ajudar una mica més?"

Has fet un canvi molt interessant: la gent que té la consciència tranquil·la la té en funció d'uns principis, d'uns deures, d'una llei. En canvi, els que defensem la consciència intranquil·la sabem que el més important a la vida no és el compliment de la llei, sinó l'ètica. No vull dir amb això que la llei no s'hagi de complir, sinó que no és el més rellevant en la vida humana. Per viure humanament cal l'ètica, i l'ètica és atendre allò que l'altre em demana. I si ho faig, sempre tinc el dubte de si l'hauré atès bé. No ho sabré mai del tot. Puc saber què vol dir complir la llei, perquè em diu: "Tu has de fer això i això i això". Ara bé, si l'altre em diu: "Tinc una malaltia terminal, ajuda'm a suïcidar-me". Què és el que he de fer? Donar-li resposta. Però això suposa ajudar-lo a suïcidar-se o no? Com sé quina és la resposta correcta? Sempre hauria de tenir mala consciència, perquè he ajudat algú a matar-se. Però i si no t'ajudo? Aleshores estic a l'altura del sofriment de l'altre? Zygmunt Bauman deia que ser ètic és no sentir-se mai suficientment bo. Té raó. Ser ètic és saber que mai estàs a l'altura d'allò que l'altre et demana, que la teva resposta mai no serà suficientment bona.

I aquí podríem parlar de la diferència que fas entre ser i ser-hi.

El filòsof jueu Emmanuel Lévinas diu que l'ètica no és l'ontologia, que la qüestió ètica no tracta de l'ésser. A la primera frase d'*Ésser i temps*, Heidegger, el gran filòsof de l'ontologia, deia: "La pregunta sobre l'ésser ha caigut en l'oblit". L'ontologia retorna a la pregunta de la identitat, sigui individual o col·lectiva: què som? Els defensors de la identitat sí que tenen una resposta a aquesta pregunta. Qui ets tu?

Moltes coses.

Estava buscant una paraula que pogués expressar l'ètica i aleshores vaig llegir l'última novel·la de Philip Roth, *Nèmesi*. Hi ha una epidèmia de pòlio a Newark (Nova Jersey). Molts nens d'un esplai estan greument afectats per la malaltia. Aleshores, la companya del monitor, que viu fora de la ciutat, li diu: "Vine amb mi, marxa de Newark, perquè aquí estàs en risc". Ell se'n va amb la xicota. I allà li arriba la notícia que un noi ha mort i un altre s'ha quedat paralític. I tenen una conversa espectacular perquè la xicota li diu que encara que s'hi hagués quedat, què hauria pogut fer? I ell respon: "No es tracta de fer sinó de ser-hi". I aquest ser-hi em va donar la clau. L'expressió en català és molt maca. Quan dius: "Aquesta persona, en aquell moment, *hi va ser*".

I el que més recordes són les persones que hi han estat.

Què és l'amistat? Ser-hi quan hi has de ser. Però què és el que estableix *quan* hi has de ser? El deure moral, que a vegades et diu que no cal que hi siguis. Sovint pensem que el deure ens diu el que és bo, però també et diu: "Escolta, no et preocupis que aquest no és el teu problema. No és la meva feina". Per exemple, aquest matí he rebut un correu d'un estudiant que em deia: m'han fet fora de la feina. Un pot dir: "I què vols que hi faci jo?" I ell és exestudiant perquè el curs ja s'ha acabat i les notes estan posades i no el tornaré a tenir mai més i no estic en horari laboral. El meu deure quin és? El deure no et diu només que has de procurar per l'altre, sinó que hi ha determinats éssers pels quals no has de tenir preocupació.

Ens cal més compassió?

Et diuen: "No t'has de compadir per segons qui, perquè si no, no viuries". Però l'ètica no et diu *què* has de fer, sinó *que* has de fer, *que* has de respondre. No et diu allò que has de respondre.

I l'ètica et permet ser de moltes maneres diferents.

Efectivament. L'ètica no et diu *què* és allò correcte, sinó *que* has de respondre *adequadament* i això pot significar moltes coses. No hi ha un manual per saber quina és la resposta adequada, ni un protocol. Aquest estudiant què m'ha demanat? D'entrada, que hi siguis. No em demana que li doni feina, ni que li solucioni la vida. Simplement que l'escolti. Que li digui: "Escolta, soc al teu costat, vols que quedem?" Òbviament, a mi això no m'ho pagarà ningú, potser, en el millor dels casos, m'ho agrairà ell. O potser ni això. Perquè potser quedarem i no sabré què dir-li i ell pensarà que aquest no m'ha sabut ajudar. O no ho farà bé. Crec que ser mestre és tenir vocació i professió a l'hora. Sentir-te cridat per l'altre. Fixa't que parlem que les coses passen pel cap o pel cor, jo parlo de les entranyes. D'allò que et remou les entranyes. Jo soc un filòsof de les entranyes, del ventre. No et fa mal el cap ni el cor, sinó l'estómac, que és on hi ha la consciència, on se't remouen les entranyes. Reivindico les entranyes enfront de les filosofies del cap i del cor.

També reivindiques el fet de sacsejar la gent, que no s'adormi.

Perquè l'ètica comença amb un sacsejar.

Va en contra de la mandra.

Sí, o simplement de fer el que has de fer, sigui per protocol o pel codi deontològic. I amb això no estic anant ni en contra d'una cosa ni de l'altra, perquè també són necessaris.

Ens cal cuidar-nos amb més tacte?

Sí, per això cada vegada m'agrada més fer una abraçada. Quan estic content de veure una persona l'abraço. Allò dels dos petons és protocol, donar la mà, també. Soc un gran defensor de l'abraçada perquè no t'enganya, perquè ho fas des de les entranyes. Pensa per exemple quan dones el condol, la manera com ho fas no és amb les paraules ni amb la mà ni amb els petons, és amb l'abraçada i el silenci. Quan veus que algú està realment fotut, què li dius? No hi ha res a dir-li. L'has d'abraçar. El dia de Sant Jordi vaig trobar una persona que té un fill que està molt greu de salut. I quan la vaig veure simplement la vaig abraçar. Res més. Però vaig actuar correctament? Ho ignoro. Potser necessitava també paraules. Això no ho sabré mai. Sempre hi ha incertesa en ètica.

Potser també cal reivindicar el silenci, perquè hi ha moments en què no hi ha res a dir.

Vaig participar al programa *Amb filosofia* de l'Emili Manzano, a TV3, dedicat al silenci. M'interessa molt aquesta qüestió. Perquè el silenci no és el contrari de la paraula. El contrari de la paraula és el soroll. El silenci és paraula, diu allò que no es pot dir. És l'instant més intens de la paraula. Vivim en un món de soroll, i el més important es diu a través del silenci.

Hi ha llocs on no arriben les paraules.

Quan t'estimes algú no l'hi dius. L'estimes. A vegades ho dic als estudiants, quan un membre de la parella diu a l'altre "fa molt de temps que no em dius que m'estimes", i l'altre al moment diu "t'estimo", no s'ha entès res. Perquè la persona que ho diu no vol que li diguis "t'estimo", vol que l'estimis. No demana un *dir*, sinó un *mostrar*. No volem que ens diguin t'estimo, volem que ens estimin.

Més que les paraules, són els fets.

El que t'estima és algú que hi és.

Dius que només es pot perdonar el que és imperdonable.

La idea és de Derrida. Ell diu que el perdó perdona només l'imperdonable. Però jo crec que el perdó, com a tal, no perdona, qui ho fa som nosaltres. Perdones tu o jo, però no el perdó. "Només pots perdonar l'imperdonable" vol dir que el perdó només pot aparèixer on no hi ha justícia, perquè és radicalment injust. Si hi hagués justícia, no caldria. El perdó és absurd. Les grans coses de la vida són absurdes, no tenen un sentit establert. Per què continues estimant algú que no s'ho mereix?

La vida té sentit?

La vida no té Sentit, té sentits. I els sentits puntuals, fràgils, situacionals, aquest sentit en minúscula sempre està amenaçat pel sense-sentit. M'agrada dir que la vida és un (sense) sentit.

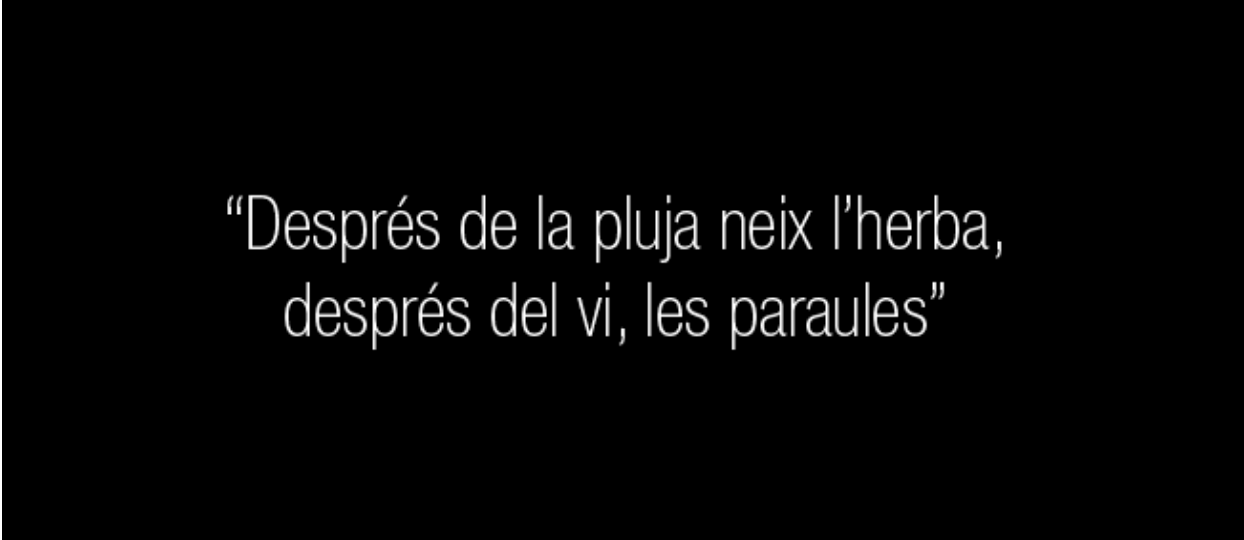
Hi ha paraules que són majúscules?

Per a mi no. Crec que, inspirant-ne en Schopenhauer, la vida humana s'ha d'escriure com el primer acord del *Don Giovanni* de Mozart: en to menor. Perquè som finits, situacionals, depenem dels contextos, del dia que fa, de la conversa, de la música que sona, de si el cafè ens ha agradat o no.

Deus viure molt despert a tot.

No sabia què dir-te. No m'ho he plantejat. Crec que la filosofia passa per una problematització, per un posar en qüestió determinades coses que la immensa majoria de la gent no qüestiona. Això que tothom dona per descomptat, això que es considera "normal", pensem-ho bé perquè potser no ho és tant.

Conversa patrocinada pel celler **Més Que Paraules**.

“Després de la pluja neix l’herba,
després del vi, les paraules”